

УДК 378.147

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.290173>

Олег Топузов, доктор педагогічних наук, професор,
академік (дійсний член) НАПН України,
директор Інституту педагогіки НАПН України
Антон Чалий, аспірант
Інституту педагогіки НАПН України

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ОСВІТИ

У статті здійснено аналіз розвитку та стану розробленості проблеми індивідуалізації навчання, який свідчить про її актуальність. Упровадження технологій індивідуалізації навчання в освітній процес вищої школи підвищує якість підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Зроблено висновок, що індивідуалізація навчання сприяє розвитку та формуванню професійно значущих і життєвих якостей особистості. Індивідуалізація освіти, її спрямованість на особистість і необхідність застосування різноманітних видів роботи в освітньому процесі стали базою для застосування сучасних педагогічних технологій під час підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Ключові слова: індивідуалізація; психолого-педагогічні дисципліни; здобувачі другого (магістерського) рівня освіти; педагогічні технології; педагогічна майстерність.

Літ. 14.

Oleh Topuzov, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Academician (full member) of the NAES of Ukraine,
Director of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine
Anton Chalyi, Postgraduate Student,
Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine

INDIVIDUALIZATION OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL DISCIPLINES TRAINING IN THE PROCESS OF PREPARING APPLICANTS FOR THE SECOND (MASTER'S) LEVEL OF EDUCATION

The use of individualized approaches to learning increased significantly within distance learning during the COVID-19 pandemic, and then after the full-scale Russian invasion, when classes had to be moved from an offline format to an online, and in some places, a blended learning format.

We pay special attention to the individualization of learning in the process of psychological and pedagogical disciplines training. Students of higher education institutions receive professionally significant knowledge and develop the ability to apply the above-mentioned knowledge in practice during practical, seminar classes, through educational practices. Most educational and scientific training programs for students of the second (master's) level provide opportunities for students in the future to work not only in the field of their future profession, but also to obtain the qualification of a teacher – a teacher in the profession they master.

The analysis of the state of development of the problem of individualization of education was carried out, which testifies to its relevance, the introduction of technologies of individualization of education into the educational process of a higher school increases the quality of applicants' training of the second (master's) level of higher education. It was concluded that the individualization of education contributes to the development and formation of personal qualities (professional and vital) of an individual. The individualization of education, its focus on the individual and the need to use various types of work in the educational process became the basis for the use of modern pedagogical technologies during the period students of the second (master's) level of higher education training. Individualization in psychological and pedagogical disciplines training for students of the second (master's) level of higher education guarantees the acquisition of professionally significant knowledge and skills necessary for the effective professional activity of students regardless of their main specialization.

Keywords: individualization; psychological and pedagogical disciplines; students of the second (master's) level of education; pedagogical technology; pedagogical skills.

Постановка проблеми. В останні декілька років система освіти в Україні загалом та вищої освіти зокрема зазнає суттєвих перетворень – структурних, змістових, технологічних змін. Одним із головних напрямів реформування освіти, який задовольняє потреби майбутніх фахівців в інтелектуальному і професійному роз-

витку, є індивідуалізація освітньої діяльності здобувачів освіти.

Індивідуалізація – це сукупність дій, які передбачають розроблення й забезпечення здійснення освітнього (навчального) процесу, який адаптований до індивідуальних потреб студента і орієнтований на його сильні сторони й інтереси. Викладачі,

спостерігаючи за прогресом студентів, розробляють завдання, адекватні для їхнього рівня володіння знаннями та розвитку [12, 561].

Застосування індивідуальних підходів до навчання значною мірою зросло при дистанційній формі навчання під час пандемії COVID-19, а потім і після повномасштабного вторгнення РФ, коли заняття довелося перенести з очного формату в онлайн або змішаний формат навчання.

Особливу увагу приділяємо індивідуалізації навчання саме психолого-педагогічних дисциплін. Здобувачі вищої освіти одночасно отримують професійно значущі знання та формують уміння застосовувати їх на практиці під час практичних, семінарських занять, проходження навчальних практик, а також, оскільки більшість освітньо-наукових програм підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня надають можливість здобувачам у майбутньому працювати не тільки за їх майбутньою професією, але й отримати кваліфікацію педагога – викладача з фаху, яким вони оволодівають.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури демонструє, що питання індивідуалізації навчання було нагальним для декількох поколінь науковців. Проблему індивідуалізації навчання досліджували М. Гіббонс, Ф. Дістервег, Я. Коменський, Б. Сіско, Й. Песталоцці, І. Унт. Серед сучасних учених різні аспекти проблеми індивідуалізації навчання розглядають С. Алексєєва, Н. Арістова, О. Барановська, М. Барна, О. Бударний, В. Володько, Т. Годаванюк, С. Гончаренко, Г. Коберник, О. Малихін, Л. Медвідь, М. Пісоцька, О. Топузов, С. Уска та інші.

Питаннями значущості вивчення блоку психолого-педагогічних дисциплін опікувалися В. Артюшина, Т. Бутенко, М. Загоруйко, І. Іваничко, В. Кручек, О. Малихін, В. Староста, Т. Тернавська, С. Ткаченко, Ю. Чербакова та інші.

Мета статті полягає у тому, щоб здійснити всебічний науковий аналіз проблеми індивідуалізації процесу навчання психолого-педагогічних дисциплін у процесі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня освіти.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до визначення М. Пісоцької, індивідуальний підхід є одним із провідних принципів педагогіки, згідно з яким в освітній роботі з суб'єктами навчання реалізується цілеспрямований педагогічний вплив на всіх суб'єктів навчання, який базується на знанні їхніх особистісних рис і потреб. Індивідуальний підхід виявляється необхідною умовою забезпечення ефективності освітнього процесу, оскільки будь-який вплив здійснюється через особливості кожної окремої особистості [7, 143].

Досліджуючи проблему індивідуального навчання, М. Скрипник зазначає, що це форма, модель організації навчального процесу за якої педагог спів-

працює лише з одним учнем; а кожен учень взаємодіє з різноманітними засобами навчання (підручники, комп'ютерна техніка і т. ін.) [8].

С. Гончаренко та В. Володько дають таке визначення поняття індивідуалізації – це організація такої системи взаємодії між учасниками освітнього процесу, за якої найбільш ефективно реалізуються індивідуальні особливості кожного з учасників, окреслюються перспективи подальшого розумового розвитку та гармонійного вдосконалення їх особистості, відбувається добір засобів, які компенсують наявні недоліки і сприяють формуванню індивідуального стилю діяльності майбутнього фахівця [3].

Три “основні підходи, що характеризують змістове значення поняття “індивідуалізація””: 1) з психолого-педагогічної точки зору – організація навчання, яка заснована на створенні оптимальних умов для виявлення задатків, розвитку здібностей та інтересів кожного учня; 2) із соціальної – цілеспрямований вплив на формування творчого, інтелектуального, професійного потенціалу суспільства; 3) з дидактичної – вирішення актуальних проблем школи шляхом створення нової стратегії навчального процесу” виділяє В. Єремєєва [4]. На думку вченої, педагогічна технологія індивідуалізації навчання становить динамічну систему, яка охоплює всі складові освітнього процесу: мету, зміст, методи й засоби, та спрямована на запобігання неуспішності під час виконання навчальної програми, формування загальнонавчальних умінь і навичок у суб'єктів навчання, розвиток їх пізнавальних інтересів, підвищення мотивації до навчання, виховання особистісних якостей [4].

Науковці О. Черемис, І. Кулик та Є. Прокоф'єв головною метою реалізації технології індивідуалізації навчання вважають не тільки формування високого рівня знань, “а й компетентності, розвиток механізмів самонавчання й особистісного саморозвитку для комфортної подальшої адаптації фахівця у професійному середовищі” [10, 121].

В умовах індивідуалізації навчання формуються й розвиваються такі необхідні якості особистості, як самостійність, ініціативність, творчість, упевненість у своїх силах, завзяття щодо майбутньої професійної діяльності – якості, потрібні майбутньому фахівцеві, який буде діяти за нових суспільних умов.

Таким чином, індивідуалізацію навчання у процесі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня освіти можна розглядати як особливу організацію вивчення навчальних дисциплін, яка сприятиме розширенню обсягу знань з їхнього майбутнього фаху, а також знань у галузі психології та педагогіки, опануванню способами застосування форм, методів, засобів індивідуальної роботи. Така форма організації освітнього процесу створює люфт навчального часу, забезпечує додаткові можливості

для переходу від стандартної програми навчання до індивідуальної самостійної роботи здобувачів відповідного рівня освіти без збільшення навчального навантаження; мотивує їх до набуття необхідного професійного досвіду, розроблення індивідуального стилю навчальної діяльності; створює сприятливі умови для посилення індивідуального підходу в процесі оволодіння професійно значущими знаннями, уміннями, компетентностями та розвитку творчих здібностей; стимулює когнітивний розвиток майбутніх фахівців; сприяє становленню суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачами та студентами. Одним із можливих шляхів реалізації принципу індивідуалізації навчання здобувачів освіти другого (магістерського) рівня, на нашу думку, є вивчення психолого-педагогічних дисциплін, яке підготує здобувачів освіти до здійснення професійно-педагогічної діяльності.

Особливістю підготовки здобувачів освіти на другому (магістерському) рівні вищої освіти є те, що освітньо-науковими програмами передбачено вивчення блоку психолого-педагогічних дисциплін задля забезпечення можливості опанування додатковою кваліфікацією – викладача вищої школи.

Психолого-педагогічна підготовка в системі освіти здобувачів другого (магістерського) рівня є необхідною умовою становлення особистості майбутнього фахівця, складовою його професійної компетентності. Значення вивчення дисциплін психолого-педагогічного блоку для магістрів зростає, оскільки педагогіка – це наука про виховання, освіту та навчання людей на всіх етапах їхнього розвитку. Не буде успішною діяльність працівників будь-якої сфери без знань з психології – науки “про душу людини”; науки, яка досліджує психічну діяльність індивіда, а також закономірності функціонування та розвитку людини.

Реалізація ефективної та якісної системи навчання, підготовка фахівців відповідно до вимог європейських і національних стандартів вищої освіти, підвищення рівня готовності здобувачів освіти – майбутніх фахівців – як до професійної, так і викладацької діяльності, слугує збереженню надбань вищої освіти, традиційних форм, методів та засобів навчання у закладах вищої освіти, а також застосування їх в освітній діяльності сучасних педагогічних технологій.

Сучасні педагогічні технології – це поєднання традиційних, досконалих форм і методів навчання з новітніми ефективними освітніми інноваціями. Педагогічна технологія базується на досягненнях у галузі психології, педагогіки та суспільних наук, прогресивному педагогічному досвіді українських і зарубіжних учених. Педагогічні технології як базис професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачають розроблення й упровадження інноваційних методів ор-

ганізації освітнього процесу, контроль його якості та діагностику рівня навчальних досягнень здобувачів освіти. Підготовка здобувачів освіти другого (магістерського) рівня повинна мати превентивний характер, а саме: компетентності здобувачів освіти потрібно формувати виходячи не з вимог сьогодення, а з перспективою на майбутнє, оскільки навіть найдосконаліші рекомендації й пропозиції щодо практичного застосування набутих компетентностей під час професійної діяльності істотно втрачають свою значущість не тільки під час акомодатії фахівця до умов практичної діяльності, а й досить часто до моменту випуску його із закладу вищої освіти. Педагогічна технологія підготовки сучасного фахівця – це передовсім утілення конкретної мети у формуванні нового типу здобувачів освіти, що характеризується спрямованістю в обґрунтованні та досягненні мети в освітньому процесі закладу вищої освіти. Реалізація мети підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти в освітньому процесі втілюється через органічне поєднання педагогічних технологій, форм організації і методів навчання з професійною кваліфікацією та високою педагогічною майстерністю викладачів. Педагогічна майстерність – це основа професійної діяльності педагога, оволодіння ним професійними вміннями та навичками провадження технологічної й технічної сторін усієї сукупності освітніх (навчально-виховних) завдань, а також система внутрішніх морально-психологічних якостей викладача.

Висновки. Отже, аналіз розвитку та стану розробленості проблеми індивідуалізації навчання свідчить про її актуальність, упровадження технологій індивідуалізації навчання в освітній процес вищої школи забезпечує підвищення якості підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, сприяє розвитку й формуванню професійно значущих і життєвих якостей особистості. Індивідуалізація освіти, її спрямованість на особистість і необхідність застосування різноманітних видів роботи в освітньому процесі стали базою для застосування сучасних педагогічних технологій під час підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Індивідуалізація навчання психолого-педагогічних дисциплін здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти гарантує оволодіння ними професійно значущими знаннями й уміннями, необхідними для ефективної фахової діяльності здобувачів освіти незалежно від їхньої основної спеціалізації.

Пропоноване дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми індивідуалізації навчання психолого-педагогічних дисциплін у процесі підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня освіти. **Перспективним** для наших подальших наукових розвідок вважаємо дослідження стратегізації навчання психолого-педагогічних дисциплін у процесі

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ОСВІТИ

підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня освіти як поняття, дотичного до індивідуалізації навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексєєва С. Сучасні аспекти індивідуалізації навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах інформатизації. *Педагогічні науки: Теорія та практика*. 2022. № 1 (40). С. 11–16.

2. Алексєєва С., Арістова Н., Малихін О., Попов Р. Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія "Історія", Серія "Педагогіка", Серія "Право", Серія "Економіка", Серія "Державне управління", Серія "Техніка")*. 2022. № 1 (1). С. 339–347.

3. Гончаренко С., Володько В. Проблеми індивідуалізації процесу навчання. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 1. С. 14–18.

4. Єремєєва В. Індивідуалізація як перспективний спосіб створення технологічних систем професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження*: монографія. 2015. С. 210–230.

5. Малихін О., Гавриленко А. Дидактичні умови формування індивідуальних стратегій навчання студентів філологічних спеціальностей. *Молодь і ринок*. 2015. № 11 (166). С. 28–32.

6. Малихін О., Павленко І., Лаврентьєва О., Матукова Г. Методика викладання у вищій школі. Київ, 2014. 264 с.

7. Пісоцька М. Індивідуалізація навчання студентів природничо-математичних спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах другої половини ХХ – початку ХХІ століття: теорія і практика: монографія. 2018. 532 с.

8. Скрипник М. Технологія індивідуалізації навчання в післядипломній освіті педагогів. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*: зб. наук. пр. 2001. № 4. С. 85–90.

9. Топузов О., Малихін О., Опалюк Т. Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя. Київ, 2018. 292 с.

10. Чемерис О., Кулик І., Прокоф'єв Є. Індивідуалізація навчання у ЗВО як необхідна умова підвищення якості професійної підготовки. *Молодь і ринок*. 2023. № 6/214. С. 120–125.

11. Topuzov O., Malykhin O.V. & Aristova N.O. System of psychological and didactic tasks players in the educational process face in the paradigm "teachers–schoolchildren–parents" amid the Covid-19 pandemic. *Education: Modern Discourses*. 2021. No. (4). pp. 23–31.

12. Topuzov O., Malykhin O., Aristova N., Popov R. & Zasyekina T. Individualized Learning in The Context of Blended Mode of The Educational Process in Secondary School: Challenges And Expectations. In *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2022. Vol. 1. pp. 560–571.

13. Topuzov O., Malykhin O., Usca S. & Aristova N. Ukrainian-Latvian comparative studies on university education: common European values and current challenges. In *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2021. Vol. 1. pp. 696–706.

14. Topuzov O., Saukh P., Saukh I. & Ogrodzka-Mazur E. (2022). A Humane Paradigm as the Conceptual Core of Education in the Age of Information Society. *The New Educational Review*. 2022. No. 68. pp. 60–69.

REFERENCES

1. Aliksieieva, S. (2022). Suchasni aspekty indyvidualizatsii navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity v umovakh informatyzatsii [Modern aspects of individualization of education in institutions of general secondary education in the conditions of informatization]. *Pedagogical sciences: Theory and practice*. No. 1 (40), pp. 11–16. [in Ukrainian].

2. Aliksieieva, S., Aristova, N., Malykhin, O. & Popov, R. (2022). Dydaktychni formy orhanizatsii osvithnoho protsesu suchasnoho zakladu osvity [Didactic forms of organization of the educational process of a modern educational institution]. *Current issues in modern science ("History" Series, "Pedagogy" Series, "Law" Series, "Economy" Series, "Public Administration" Series, "Technology" Series)*. No. 1 (1), pp. 339–347. [in Ukrainian].

3. Honcharenko, S. & Volodko, V. (1995). Problemy indyvidualizatsii protsesu navchannia [Problems of individualization of the learning process]. *Pedagogy and psychology*, No. 1, pp. 14–18. [in Ukrainian].

4. Yermieieva, V. (2015). Indyvidualizatsiia yak perspektyvnyi sposib stvorennia tekhnolohichnykh system profesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia [Individualization as a perspective way of creating technological systems of professional and pedagogical training of the future teacher]. *Professional pedagogical education: systematic studies: monograph*. pp. 210–230. [in Ukrainian].

5. Malykhin, O. & Havrylenko, A. (2018). Dydaktychni umovy formuvannia indyvidualnykh stratehii navchannia studentiv filolohichnykh spetsialnostei [Didactic conditions for the formation of individual learning strategies for students of philology majors]. *Youth & market*, No. 11 (166), pp. 28–32. [in Ukrainian].

6. Malykhin, O., Pavlenko, I., Lavrentieva, O. & Matukova, H. (2014). Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli [Teaching methods in higher education]. Kyiv, 532 p. [in Ukrainian].

7. Pisotska, M. (2018). Indyvidualizatsiia navchannia studentiv pryrodnycho-matematychnykh spetsialnostei u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh druhoi polovyny XX – pochatku XXI stolittia: teoriia i praktyka [Individualization of education of students of natural and mathematical specialties in higher pedagogical educational institutions of the second half of the 20th – beginning of the 21st century: theory and practice]. *Monograph*. 264 p. [in Ukrainian].

8. Skrypnyk, M. (2001). Tekhnolohiia indyvidualizatsii navchannia v pislidyplomnii osviti pedahohiv [Technology of individualization of learning in postgraduate education of teachers]. *Pedagogical innovations: ideas, realities, perspectives: a collection of scientific works*, No. 4, pp. 85–90. [in Ukrainian].

9. Topuzov, O., Malykhin, O. & Opaliuk, T. (2018). Pedahohichna maisternist: rozvytok profesino-pedahohichnoi adaptyvnosti ta sotsialnoi refleksii maibutnoho vchytelia [Pedagogical skill: development of professional and pedagogical adaptability and social reflection of the future teacher]. Kyiv, 292 p. [in Ukrainian].

10. Chemerys, O., Kulyk, I. & Prokofiev, Ye. (2023). Indyvidualizatsiia navchannia u ZVO yak neobkhidna umova

ВПЛИВ ІДЕОЛОГІЇ НАЦІОНАЛІЗМУ НА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ (кінець XIX – середина XX ст.)

pidvyshchennia yakosti profesiinoi pidhotovky [Individualization of training in higher education institutions as a necessary condition for improving the quality of professional training]. *Youth & market*, No. 6/214, pp. 120–125. [in Ukrainian].

11. Topuzov, O., Malykhin, O.V. & Aristova, N.O. (2021). System of psychological and didactic tasks players in the educational process face in the paradigm “teachers–schoolchildren–parents” amid the Covid-19 pandemic. *Education: Modern Discourses*, No. (4), pp. 23–31. [in English].

12. Topuzov, O., Malykhin, O., Aristova, N., Popov, R. & Zasyekina, T. (2022, May). Individualized Learning in The Context of Blended Mode of The Educational Process in Secondary School: Challenges And Expectations. In *SOCIETY*.

INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference, Vol. 1, pp. 560–571. [in English].

13. Topuzov, O., Malykhin, O., Usca, S. & Aristova, N. (2021, May). Ukrainian-Latvian comparative studies on university education: common European values and current challenges. In *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. Vol. 1, pp. 696–706. [in English].

14. Topuzov, O., Saukh, P., Saukh, I. & Ogrodzka-Mazur, E. (2022). A Humane Paradigm as the Conceptual Core of Education in the Age of Information Society. *The New Educational Review*, No. 68, pp. 60–69. [in English].

Стаття надійшла до редакції 10.10.2023

УДК 37(091)(477):316.75“19/20”

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.292863>

Микола Галів, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ВПЛИВ ІДЕОЛОГІЇ НАЦІОНАЛІЗМУ НА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ (кінець XIX – середина XX ст.)

У статті представлено результати дослідження впливу ідеології націоналізму на історико-педагогічні студії українських учених (кінець XIX – середина XX ст.). Хронологічні рамки обумовлені, з одного боку, зародженням політичної ідеології українського націоналізму наприкінці XIX ст., з іншого, утвердженням російсько-радянського тоталітаризму та комуністичної ідеології майже на усіх етнічних українських землях у середині XX ст., що призвело до обмеження впливу українського націоналізму переважно емігрантським (діаспорним) середовищем. У результаті дослідження встановлено, що українські вчені, які студіювали історію педагогіки та шкільництва, широко використовували головні складові української національної ідеї: утворення повноцінної української нації, здобуття української державності, її незалежність і соборність. В основу української національної ідеї І. Франка, М. Грушевський та інші мислителі поклали право української нації на національно-культурне і національно-політичне самовизначення, обґрунтовуючи його на засадах примордіалізму. Ідея створення української держави проявилася в апеляції до часів державності (зокрема, козацької, УНР, ЗУНР) як умови і прикладу забезпечення повноцінного розвитку українського шкільництва, реалізації інтересів українства у сфері освіти. Поряд з нею постулювалася її ідея соборності українського народу, його земель і держави. Під впливом ідеології українського націоналізму історики педагогіки виявляли її негативне ставлення до соціалістичної (особливо її радянського взірця) та ліберальної ідеологій. Певний вплив на український історико-педагогічний наратив мали думки про необхідність перевиховання українського народу, перетворення його на активну національну спільноту.

Ключові слова: ідеологія; націоналізм; історія педагогіки; українські вчені; українська національна ідея.

Літ. 31.

Mykola Haliv, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Professor of the History of Ukraine and Law Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE INFLUENCE OF THE IDEOLOGY OF NATIONALISM ON THE HISTORICAL AND PEDAGOGICAL STUDIES OF UKRAINIAN SCIENTISTS (late 19th – mid 20th centuries)

The results of the study of the influence of the ideology of nationalism on the historical and pedagogical studies of Ukrainian scientists (end of the 19th – mid-20th centuries) are presented in this article. The chronological framework is determined by the following processes: the emergence of the political ideology of Ukrainian nationalism at the end of the 19th century; the establishment of Russian-Soviet totalitarianism and communist ideology in almost all Ukrainian lands in the middle of the 20th century, which led to the limitation of the influence of Ukrainian nationalism, which since then could spread only in the emigrant (diaspora) environment. As a result of the study, it was established that Ukrainian scientists who studied the history of pedagogy and schooling widely used the main components of the Ukrainian national idea: the formation of a full-fledged Ukrainian nation, the acquisition of Ukrainian statehood, its independence and conciliar unity. In the basis of Ukrainian national ideas, Ivan Franko, Mykhailo Hrushevskiy and other intellectuals put the right of the Ukrainian nation to cultural and political self-determination, basing it on the principles of primordialism. In the writings of Ukrainian historians of pedagogy, the idea of creating a Ukrainian state manifested itself in an appeal to the times of statehood (in particular, Hetman State, UPR, WUPR) as a condition and example of ensuring the full development of Ukrainian schooling, the realization of Ukrainian